

אמר לחו רב הונא לבני הישיבה שנסתפקו:
 זילו שיילוח לרב חננאל שהוא בקי
 במימותיו של רב, **אי אמר לנו משמיה דרב**
הלכה כרבי יוסי בן המשולם, כי אז **איפשוט**
לכו [אפשוט לכם] מה הוא טעמו של רבי
 יוסי בן המשולם ויפשט ספיקכם. (11)

אתו בני הישיבה שיילוח [שאלו את רב
 חננאל], **ואמר לחו: הכי אמר רב הלכה כרבי**
יוסי בן המשולם.

ומשנתברר להם שהלכה כרבי יוסי בן
 המשולם, **אתו לקמיה דרב הונא** לשמוע מה
 הוא טעמו, וממילא כיצד הדין כנגדו ביום
 טוב. **אמר לחו רב הונא: כנגדו ביום טוב**
מותר, ומשום שגם גבי בכור לא התיר רבי
 יוסי בן המשולם אלא כשאינו מתכוין, ולכן
 אף ביום טוב מותר!

איתמר נמי: אמר רב חנניה בר שלמיא
משמיה דרב: כנגדו ביום טוב

כה-א **מותר**, כי טעמו של רבי יוסי בן המשולם

הוא משום שאינו מתכוין.

ומקשינן: **ומי אמר רב הכי** שכנגדו ביום
 טוב מותר, והיינו משום ש"דבר שאין
 מתכוין מותר" כדעת רבי שמעון הסובר כן
 בעלמא?! **והא אמר רב שימי בר חייא**
משמיה דרב:

מסוכריא דנזייתיה [ברזא של חבית,
 שכורכין סביבותיה נעורת ומטלגיות] **אסור**
להדוקיה ביומא טבא [אסור להדקה לחבית
 ביום טוב] כיון שנסחט היין מן המטלגיות.
 הרי שסובר רב כרבי יהודה הסובר בעלמא:
 דבר שאין מתכוין אסור!?

ומשנינן: **בהחיא** — להדוקיה מסוכרייא
 דנזייתא — **אפילו רבי שמעון מודה שאסור**,
דאביי ורבא דאמרי תרוייהו: מודה רבי
שמעון בפסיק רישיה ולא ימות.

ואכתי מקשינן: **והא אמר רב חייא בר אשי**
אמר רב בהדיא: הלכה כרבי יהודה! ? ורב
חנן בר אמני אמר שמואל: הלכה כרבי

מותר אפילו לכתחילה לתלוש את השער. ואם
 כן, נראה שאינו סובר כהתוספות, שהרי לשיטתם
 בין כך ובין כך לא הותר לכתחילה לתלוש, אלא
 כשאינו מתכוין.

והטור [סימן שח] כתב [וכן כתב בשו"ע
 שם]: וכשבא לשוחטו יכול לתלוש הצמר של
 מקום השחיטה כדי לעשות מקום לשחיטה,
 ובפשוטו משמע, שאף הוא סובר כרש"י. ולפי
 זה דבריו אינם כדברי אביו הרא"ש כאן שפירש
 כהתוספות. וראה מגן אברהם תצח כג ושער
 המלך הלכות יום טוב ג ג, ועוד יתבאר מזה
 בהמשך הענין.

11. ראה מה שביארו התוספות בזה.

אין מותר אלא כשאין מתכוין, ואף דלפי צד
 אחד תולש לאו היינו גוזז, מכל מקום מדרבנן
 אסור במתכוין גזירה תולש אטו גוזז, ואם כן,
 לענין בכור אין ספק [חוץ מלענין מלקות]. ולכן
 מסתפקת הגמרא לענין יום טוב: האם דבר שאין
 מתכוין אסור, ולא התירו בכור אלא משום
 שאין כאן אלא איסור דרבנן, שהרי תולש לאו
 היינו גוזז. או דילמא דבר שאין מתכוין מותר,
 ואם כן, אף ביום טוב מותר דבר שאין מתכוין.
 והרמב"ם פסק [מעילה א יא]: השוחט בכור
 או שאר מוקדשין, תולש את השער מכאן ומכאן
 לעשות מקום לסכין, ומבואר שמותר הוא
 לתלוש לכתחילה. ובפשוטו, טעמו הוא משום
 שהוא סובר "תולש לאו היינו גוזז", וממילא

לעולם סבר רב: דבר שאין מתכוין אסור, ובבכור מותר לתלוש אפילו במתכוין, ומשום דתולש לאו היינו גוזז, והיינו דפסק רב כרבי יוסי בן המשולם —

וביום טוב היינו טעמא דשרי רב, משום דחזוה ליה עוקר דבר מגידולו כלאחר יד, שאין דרך לתלוש את השער אלא לגוזזו. (1)

ומקשינן: וכי תולש לאו היינו גוזז, עד שאתה אומר שהתיר רב בבכור אפילו במתכוין!?

והתניא: התולש בשבת את הכנף [תולש נוצה מכנף העוף], והקוטמו לראש הנוצה

שמעון. ורב חייא בר אבין מתני בלא גברי [ללא אמוראים שאמרו בשם רב ושמואל]: רב אמר: הלכה כרבי יהודה, ושמואל אמר הלכה כרבי שמעון.

ואם כן, איך נפרש בטעם פסקו של רב כרבי יוסי בן המשולם בבכור, ובהיתרו של רב ביום טוב, שהוא משום דבר שאין מתכוין מותר!?

אלא, מכח קושיא זאת מפרשת הגמרא את טעמו של רב שפסק כרבי יוסי בן המשולם בבכור, ואף התיר לעשות כן ביום טוב, באופן אחר:

מותר אלא כשאינו מתכוין, וכנגדו ביום טוב התירו חכמים איסור גזיזה כלאחר יד כיון שאינו מתכוין. [והטעם בזה, משום דדבר שאין מתכוין עצמו אינו אסור אלא מדרבנן, ובדרבנן הקילו].

ומיהו צידדו לומר אף כשיטת רש"י, והתירו חכמים כלאחר יד כדי שלא תתקלקל שחיטתו ביום טוב. וכן כתבו בתוספות חיצוניות ליישב שיטת רש"י.

ד. מלשון הרמב"ם [יום טוב ג ג] נראה שהתיר ביום טוב אפילו במתכוין, וזה הוא כשיטת רש"י, וראה לחם משנה שם. אך הטור בסימן תצח הביא אחר דברי הרמב"ם, שר"י לא התיר אלא באינו מתכוין, ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש. והיינו שהרא"ש כתב כאן ככל דברי התוספות.

ותמהו האחרונים: למה לא כתב כן גם לגבי בכור, אלא כתב שם בפשיטות דמותר לתלוש, ומשמע אפילו במתכוין. וביותר, דבפשיטות הא בהא תליא, כי אם התיר הטור בבכור אפילו במתכוין, אם כן, כשאמר רב וכנגדו ביום טוב מותר היינו אפילו במתכוין, ואיך פסק כאן שאין מותר אלא בשאינו מתכוין. וכעין זה תמוהים

1. א. כתב רבינו גרשום בביאור השינוי: דאין דרכו בעקירה אלא בגזיזה. אך ראה מה שכתב בדבר אברהם חלק א סימן כד ענף ג בד"ה ובוה.

ב. כתב החזון איש [בכורות כא ה]: נראה דבבכור לא שייך "כלאחר יד", דהתם איסור חפצא דקדושת הבכור אוסרת הגיזה, וכל שגוזזו אסור, ולכך הוצרך לומר "תולש לא אסרה תורה", אבל בשבת ויום טוב "מלאכת מחשבת אסרה תורה" ושינוח האדם ממלאכה זו, וכלאחר יד לאו מלאכה כמלאכה שעושה בחול הוא.

עוד ביאר טעמם של חכמים החולקים גבי בכור: דרבנן אסרי תולש מדרבנן אף במקום מצוה [ולא ביאר מנין הוא כן, וראה מה שהובא בהערות לעיל בשם החזון איש], אי נמי, כי היכי דרבנן לא דייקא לחלק בין תולש לגוזז בקדשים, הכי נמי לא מיקרי כלאחר יד.

ג. הקשו התוספות — לעיל כד ב — על שיטת רש"י, שלדבריו נמצא שהתירו משום כלאחר יד אפילו במתכוין דומיא דבכור לשיטת רש"י, וקשה: מהיכי תיתי יתירו חכמים גזיזה כלאחר יד שאסורה מדרבנן?! אלא ודאי, שאינו

הרי מבואר שהתולש חייב משום גוזז.⁽⁵⁾ ומשנינן: שאני כנף דעוף דהיינו אורחיה, זה הוא דרכו לתלוש את הנוצה ממנו ולא לגוזזה, ולכן הוא בכלל גוזז. אבל צמר של בהמה שאין דרך לתולשו אלא לגוזזו, אין התולש בכלל גוזז.⁽⁶⁾

עוד מבארת הגמרא: ומדרב סבר כרבי יוסי בן המשולם שתולש לאו היינו גוזז, משמע

לאחר שתלשה, שראש הנוצה דק הוא וראוי ליתנו בכר וכסת, והמורטו לצד זנבו שהוא קשה, ומורט שערו מכאן ומכאן ומשליך הקנה, ונותן השיער בכר וכסת,⁽²⁾ הרי זה חייב שלש הטאות.

וזאמר פירש ריש לקיש: תולש חייב משום מלאכת גוזז, קוטם חייב משום מלאכת מחתך,⁽³⁾ ממורט חייב משום ממחק.⁽⁴⁾

ורש"י בשבת עד ב כתב: משום מחתך, דקפיד לחתוך עד מקום שהוא ראוי, וגם מן הקנה אורג כובעים ועושה כובעים מכנפי עוף בלא שיער.

4. וכמו ששינינו בשבת עג א בין אבות המלאכות: והמעבד את עורו והממחקו, דהיינו, מגרר שערו. רש"י שבת עד ב.

5. בפשוטו כוונת הגמרא היא להקשות מלשונו של ריש לקיש דחיובו הוא משום גוזז, כי באמת אף אם תולש אינו בכלל גוזז, מכל מקום מתחייב משום עוקר דבר מגידולו [וכמבואר בדברי הגמרא בהבנת רב, והיינו משום תולדת קוצר], והיה אפשר לחייב בעוף משום עוקר דבר מגידולו, אך ריש לקיש הרי אמר שחיובו הוא משום גוזז ולא משום עוקר דבר מגידולו. וקושיית הגמרא היא על מה דפירש רב שההיתר בככור הוא משום דתולש לאו בכלל גוזז, אבל על מה שהתיר רב משום דכלאחר יד הוא, לא קשה מריש לקיש כי מה לי אם חיובו הוא משום עוקר דבר מגידולו ומה לי אם חיובו הוא משום גוזז, בין כך ובין כך מותר הוא ביום טוב משום דכלאחר יד הוא. וראה מה שהקשו התוספות, ומה שכתב על דבריהם בכתבים המיוחסים להגרי"ז.

6. כתב הרמב"ן בהלכותיו: ראיתי לחד

דברי השו"ע. וראה מגן אברהם תצח כג, ומה שתמה עליו בשער המלך יום טוב ג ג, ומה שכתב הוא בזה.

ה. הרמב"ן והרשב"א בשבת קז ב כתבו שעוקר דבר מגידולו אינו בבעלי חיים אלא בגידולי קרקע בלבד, והביאו ראיה "והכי נמי משמע בככורות, גבי תולש צמר מבכור דתולש לאו היינו גוזז, וכנגדו ביום טוב מותר, דלית ביה משום עוקר דבר מגידולו". וכבר תמהו בקרן אורה שם, ובמהרי"ט אלגאזי [אות מ השני, או"ק ב ד"ה גם, ראה שם] ובמנחת חינוך [מוסך השבת מלאכת קוצר אות ב ד"ה עוד, בנדמ"ח], דאדרבה מבואר כאן שיש בצמר של בהמה עוקר דבר מגידולו, רק שרב מתיר משום שהוא כלאחר יד, וראה מה שיישב בקרן אורה שם ובכתבם המיוחסים להגרי"ז כאן, ומה שיישב בדבר אברהם [חלק א סימן כד אות ח]. וראה היטב בהלכות הרמב"ן כאן במחלוקתו על הרמב"ם.

2. נתבאר על פי רש"י בשבת עד ב.

3. בשיטה מקובצת השלם בשם תוספות חיצוניות הקשה: הלא אינו חייב משום מחתך אלא כשהוא מחתך במידה, והכא מאי חיתוך במידה איכא בנוצה?! ויש לומר: דמיירי כגון בנוצה של עוף שקורין פיאה בלע"ז, ומשימין אותה במגבעות.

נמי דרבי יוסי בן המשולם סבר לה כרב
שדבר שאין מתכוין אסור. (7)

ותיקשי: וכי אכן סבר רבי יוסי בן המשולם:
דבר שאין מתכוין אסור! ?

והתניא לענין פרה אדומה, ששתי שערות
שחורות פוסלות בה: שתי שערות שהיה

עיקרן מאדים וראשן משחיר, רבי יוסי בן
המשולם אומר: גוזז במספרים את ראשן
השחור ומתקן את הפרה, ואינו חושש
משום איסור גיזה בפרה. והטעם שאינו
חושש הלוא הוא משום שאינו מתכוין לגיזה
אלא לתיקון. הרי דדבר שאין מתכוין
מותר. (8)

וכתבו התוספות ליישב פירוש רש"י: הכי
פריך: וסבר רבי יוסי בן המשולם דבר שאין
מתכוין אסור, ושרי מטעם דתולש לאו היינו
גוזז, הא אשכחן גבי פרה דאפילו במספרים דהוי
גוזז, [מכל מקום] משום דעושה כדי להכשיר
הפרה שרי, גבי בכור נמי הוה ליה למישרי בכל
ענין [אפילו אם תולש היינו גוזז] כיון דעושה
לצורך תיקון שחיטה דאין זה חשוב גוזז. כוונתם
בפשוטו, שאין כוונת הגמרא להוכיח דבר שאין
מתכוין דעלמא מותר לרבי יוסי, ומה שאמרו
בגמרא "וסבר רבי יוסי דבר שאין מתכוין
אסור", היינו: וכי טעמו של רבי יוסי הוא משום
דדבר שאין מתכוין דעלמא אסור, וטעם ההיתר
הוא משום תולש לאו היינו גוזז, והרי טעמו של
רבי יוסי בן המשולם הוא מטעם שלישי, דכל
שכוונתו הוא לתקן אין זה בכלל גיזה שאסרה
תורה.

אך הקשו על זה: ומיהו אין נראה פירוש זה
כלל, דבכל ענין יכול להקשות, בין הוי טעמיה
משום דבר שאין מתכוין מותר בין הוי טעמיה
משום דתולש לאו היינו גוזז. כלומר, למה
מקדימה הגמרא לקושייתה "וסבר רבי יוסי דבר
שאין מתכוין אסור", והיינו שאין טעמו משום
דבר שאין מתכוין דעלמא אלא משום דתולש
לאו היינו גוזז, והרי אפילו אם היה מסביר רב
את טעמו של רבי יוסי בן המשולם שהוא משום
דבר שאין מתכוין מותר, נמי היה קשה: הרי
טעמו של רבי יוסי בן המשולם הוא טעם
שלישי.

מרביותא [הוא הרמב"ם יום טוב ג ג] שלמד
מסוגייתנו, דבעוף כנגדו ביום טוב אסור, וכך
כתב: השוחט בהמה ביום טוב מותר לתלוש
צמר למקום הסכין בידו, ובלבד שלא יזיזו
ממקומו ... אבל בעוף לא ימרוט מפני שהוא
דרכו, ונמצא תולש ביום טוב. והרמב"ן האריך
להשיג על דברי הרמב"ם, וראה מהרי"ט אלגאזי
שם, ובדבר אברהם חלק א סימן כד, ובחזון איש
בכורות כא ז.

7. ביארו התוספות: כי אם היה סובר רבי יוסי
בן המשולם, דדבר שאין מתכוין מותר, מנא ליה
לרב שיהא הלכה כמותו משום דתולש לאו היינו
גוזז, דילמא כי שרי רבי יוסי משום דבר שאין
מתכוין מותר, ותולש היינו גוזז, [וכיון שרב
עצמו סובר כרבי יהודה דדבר שאין מתכוין
אסור, היה לו לפסוק שלא כרבי יוסי בן
המשולם]. אלא [ודאין] קים ליה לרב, דאית ליה
לרבי יוסי דבר שאין מתכוין אסור.

8. נתבאר על פי פשוטת לשונו של רש"י
שכתב: ואינו חושש משום גיזה בקדשים, אלמא
משום שאין מתכוין לשום גיזה אלא לתקן שרי.
וראה באהל משה בשם זית רענן [חלק א ריש
דף לז] שביאר ענין אין מתכוין כאן, והביא
דוגמא לדבר שאין מתכוין כעין זה.

והתוספות הקשו על רש"י: אין זה כשאר
לשון אין מתכוין דעלמא, כיון דבכוונה גוזז
במספרים! ?

ומשנינן: שאני פרה דלאו בת גיזה היא, שהרי אין לפרות צמר, ולא אסרתם התורה בגיזת שערותיהם.

ומקשינן עלה: והתניא "לא תעבוד בכבוד שורך ולא תגוז בכור צאנך", ואין לי אלא שור בעבודה וצאן בגיזה, מנין ליתן את האמור של זה בזה? תלמוד לומר "לא תעבוד ולא תגוז", שהוי"ו מוסיף על ענין ראשון. הרי מבואר, שאף שור או פרה אסורים בגיזה!?

אלא, מיישבת הגמרא באופן אחר: שאני פרה קדשי בדק הבית היא.

ומקשינן עלה: והאמר רבי אלעזר קדשי בדק הבית אסורין בגיזה ועבודה!?

ומשנינן: מדרבנן הוא דאסור.

ואכתי מקשינן: והרי סוף סוף איכא איסורא דרבנן! (9)

ומשנינן: שאני פרה דלא שכיחא, וכיון דקדשי בדק הבית איסור גיזתם מדרבנן — התירו בפרה, דמילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן. (10)

והנה לפי המבואר כאן, נמצא, שבאמת לפי סברת הגמרא עכשיו אין היתירו של רבי יוסי בן המשולם תלוי כלל בדין הכללי דבר שאין מתכוין אסור, והיתר אחר הוא, וביותר, שאף אין הגמרא קוראת לזה "דבר שאין מתכוין", וכפי שנתבאר. אך מתוספות לקמן לד א מבואר בדעת רש"י שאם אינו מתכוין אלא לתקן [או לרפואה] הרי זה מותר משום דבר שאין מתכוין מותר בכל התורה, ומטעם זה מקשה הגמרא שם: למה ליה לשמואל שם להשמיענו היתר זה, והרי כבר שמענו לו בעלמא שהוא סובר כרבי שמעון דדבר שאין מתכוין מותר. וצריך לומר שדבריהם שם הם לפי מה שהבינו בתחילה בכוונת רש"י.

9. הקשו התוספות [לעיל כד ב], הרי לפי מה שביארו הם, אם תולש לאו היינו גוזז ורק מדרבנן אסור — מותר כשאינו מתכוין אף אם דבר שאין מתכוין אסור, וכן בגיזה כלאחר יד מבואר לעיל שאפילו אם דבר שאין מתכוין אסור מותר בזה כיון שאינו אלא מדרבנן, ואם כן, הוא הדין בפרה שאין איסור גיזתה אלא מדרבנן, יש להתיר באינו מתכוין, ושפיר תירצה

הגמרא ומאי מקשי עלה!?

ותירצו התוספות [בשנינו לשון מעט]: האי "מדרבנן" אינו דומה כלל ל"תולש לאו היינו גוזז", ול"עוקר דבר מגידולו כלאחר יד" [שמותרים כשאין מתכוין כיון שעיקר איסורן מדרבנן], דאיסורין הללו אינם דאורייתא בשום מקום. אבל בפרה איירי בגיזה גמורה, ואף על גב דמדאורייתא אין איסור קדשי בדק הבית בגיזה ועבודה לדבריו, מכל מקום "כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון", ולגמרי עשו קדשי בדק הבית קדשי מזבח. וראה שם ראה לדבריהם.

10. נתבאר על פי רש"י שכתב: ומילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן. ולכאורה הכוונה היא

שאיין איסור גיזה בפרה אדומה כלל.

ובשפת אמת הקשה: הרי מילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן אין שייך אלא בתקנה שכולה היא לענין מילתא דלא שכיחא, אבל כיון שתקנו כן בכל קדשי בדק הבית למה לא יהיה בכלל התקנה גם פרה אדומה דלא שכיחא!?! וכן הקשה בראשית בכורים. [וראה גם בכתבים המיוחסים להגרי"ז].

ומקשינן: והרי כיון דבשאר קדשי בדק הבית אסרו חכמים לגזוז, אם כן, אף בפרה אדומה דלא שכיחא לא היה להם להתיר, אלא: ונפרקיה לפרה ולפקה לחולין וליגזה, והדר ליקדשה [יחלל את הפרה ויגזנה כשהיא חולין שאינה אסורה, ושוב יקדישה! (11)]

ומקשינן: והרי כיון דבשאר קדשי בדק הבית אסרו חכמים לגזוז, אם כן, אף בפרה אדומה דלא שכיחא לא היה להם להתיר, אלא: ונפרקיה לפרה ולפקה לחולין וליגזה, והדר ליקדשה [יחלל את הפרה ויגזנה כשהיא חולין שאינה אסורה, ושוב יקדישה! (11)]

ומקשינן: המיה יקרין, ואין לו כדי פדיונה.

ואכתי מקשינן: וליעבד לה כדשמואל, דאמר שמואל: הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל! (12)

ואיבעית אימא, רב אכן סבר לה כרבי יוסי בן המשולם שתולש לאו היינו גוזז, ואילו רבי יוסי בן המשולם לא סבר לה כרב, ולדעתו דבר שאין מתכוין מותר, וזה הוא שהתיר לגזוז שחרות שערות הפרה במספרים.

ומקשינן: אימור דאמר שמואל שחיללו בדיעבד הרי הוא מחולל, אבל לכתחילה מי אמר שמואל לחלל שוה הרבה על מעט! ?

שנינו במשנה: ותולש את השער, ובלבד שלא יזינו ממקומו:

כאן שבה הגמרא ליישב באופן אחר את הקושיא: משמע שרבי יוסי בן המשולם סובר כרב שדבר שאין מתכוין אסור, ולא נראה כן ממה שהתיר לגזוז שחרות שערות הפרה במספרים:

אמר רב אפי אמר ריש לקיש: לא שנו אלא ביד, אבל בכלי, אסור.

ומקשינן: והקתני במשנתנו: עושה מקום בקופיין מיכן ומיכן, הרי שמותר אף בכלי! (13)

הבעלים יכולים לחלל שוה מנה על שוה פרוטה, ומשום שיכולים להשאל. [א"ה: הטורי אבן לא הזכיר שם את הטעם משום שיכול להשאל, אלא משום שההקדש חל על פיו. וראה עוד בתוספות מנחות עא — הובא בטורי אבן שם — שרק הבעלים יכולים לחלל על שוה פרוטה]. והטורי אבן עצמו בראש השנה כח כתב דקרבן ציבור שקנו מתרומת הלשכה אין בו שאלה כי מי ישאל על ההקדש, ואם כן, האיך אמרו כאן שפרה אדומה מתחללת שוה מנה על שוה פרוטה! ? וראה מה שהובא שם בשם האמרי יושר.

ולכן פירשו השפת אמת ובראשית בכורים: שאני פרה דלא שכיחא למצוא כמותה, ולכן התירו חכמים לתקנה לגזוז שחרות שערותיה. [אך אין דבריו תואמים את דברי רש"י].

11. בשפת אמת הוכיח מקושיית הגמרא כפירושו, שאם הכוונה היא כפרוטה דמילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן איסור גיזה, למה צריך לפדותה, וכן הוכיח בראשית בכורים. והוסיף שם, דכפירושו משמע קצת בפירושו רבינו גרשום.

12. באהל משה הביא בשם הבית יצחק [יורה דעה חלק ב ריש סימן קיח], להקשות מכאן על הטורי אבן מגילה כג א, שביאר שם דרך

13. בהערות לעיל כד ב נתבאר, דלכאורה היה משמע ממה שסברה הגמרא שהתירה המשנה

ואמר רב מרי: אף אנן נמי תנינא במשנתנו: וכן התולש את השער לראות מקום מום —

והרי מאי "וכן"? אילימא אש"לא יזיזנו", כך אי אפשר לומר, שהרי פשיטא היא, כי השתא: ומה שוחט, דשחיטתו מוכחת עליו שלא נתכוין לגיזה, (16) לא יזיזנו. לראות מקום מום, מיבעיא?!

אלא לאו, אתולש הוא דאמר "וכן", ומותר אף לכתחילה כמו ברישא.

שמע מינה — לכתחילה.

ומסקינן: אכן שמע מינה.

א. כל פסולי המוקדשין [היינו קדשים שנפל בהם מום ונפדו], וכן בכור בעל מום, אסורים הם בגיזה, וכן חלבם אסור. והוא נלמד לעיל דף טו א ממאמר הכתוב גבי פסולי המוקדשין "רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר", ודרשינן: "תזבח" ולא גיזה, בשר ולא

ומשנינן: תני במשנתנו עושה מקום לקופיין שבו ישחטנו. (14)

שנינו במשנה: וכן התולש את השער לראות מום:

איבעיא להו: האם אפילו לכתחילה מותר לתלוש את השער בשביל לראות את המום, כשם שמותר בשביל שחיטה. או שמא לכתחילה אסור, ורק בדיעבד, אם תלש את השער, לא יזיזנו ממקומו כשם שאסור בשחיטה? (15)

אמר רבי ירמיה: תא שמע ממה ששנינו בברייתא: צמר המסובך באוזן שהיה בה מום, רבי יוסי בן המשולם אומר: תולשו ומראה את מומו.

שמע מינה לכתחילה.

ומסקינן: אכן שמע מינה.

נמי מיחזי טפי כגוזז.

14. ראה מה שנתבאר בהגהות היעב"ץ.

15. ביאר החזו"ן איש בכורות כא ה סד"ה כ"ד ב: הא דמיבעיא ליה במקום מום אי מותר, משום דלא עסיק במצוה כולי האי. כוונתו על פי מה שביאר הוא שם — הובא בהערות לעיל — דגם רש"י מודה שאם כי תולש לאו היינו גוזז, מכל מקום מדרבנן אסור, אלא שהתירו במקום מצוה.

16. כן פירש רש"י, ואין כוונתו לומר שלא נתכוין לגוז, אלא שלא נתכוין לגיזה סתם, אלא נתכוין לתלוש כדי לפנות מקום לשחיטה.

אפילו בכלי, שהחילוק בין תולש לגוזז הוא משום שזה עוקר וזה תולש, אך הובא שם מדברי הראשונים שהחילוק הוא משום שזה ביד וזה בכלי, ואם כן, חזרה קושיא למקומה, האיך סלקא דעתין שאפילו בכלי מותר, והרי אם כן, היינו גוזזי?!

ויש לומר, על פי מה שכתב בדבר אברהם חלק א סימן כד בענף ג ד"ה עכ"פ [ראה שם], שעיקר חידושו של רב אשי אינו דבכלי המיוחד לכך אסור, דזה הוא באמת פשיטא כיון שהיינו גוזז, אלא שאסור אפילו בכלי כגון קופיין שאין כן דרך הגוזזים, ולא היינו גוזזי אף שעושה בכלי, ומכל מקום אסור מדרבנן משום שנראה כגוזז. ואם כן, ניחא הקושיא דלעיל.

וראה חזו"ן איש [בכורות כא ה סוף ד"ה כ"ד ב:] והא דאסר בכלי, יש לומר דהוי כגוזז, אי

מתניתין:

שער בכור בעל מום שנשר ממנו בעודו בחיים, (17) והניחו בחלון מפני שאסור הוא בהנאה מחיים, וחשב ליהנות ממנו לכשיחטנו, (18) ואחר כך שחטו:

עקביא בן מהלאל מתיר את השער בהנאה לכהן. (19)

וחכמים אוסרין משום גזירה שמא ישנהו כה-ב יבוא לידי איסור גזיה ועבודה. ועקביא לא

"חלב". או משום שנאמר "תזבח ואכלת", אין לך בהן היתר אלא משעת זביחה ואילך, אבל לא גזיה וחלב שהן הנאות מחיים.

ב. צמר שנתלש או שנשר מהם, הרי הוא אסור לכולי עלמא כל זמן שלא מתו או נשחטו. וטעם איסור זה אם הוא מן התורה או גזירה דרבנן מחלוקת ראשונים היא, וכמבואר בהערות שעל הסוגיא.

ג. משנתנו עוסקת בדין השער שנשר מן הבכור או שנתלש ממנו בחיים, ושחטו את הבכור או מת, כיצד דין השער, ובדבר זה נחלקו תנאים במשנתנו.

זביחה ואילך ולא גזיה וחלב שהן הנאות מחיים. ולפי הדרשה השניה הרי ודאי מסתברא שחלב וגזיה שוים, וכשם שהחלב עצמו אסור — כמו שכתבו הראשונים להוכיח מסוגיית הגמרא לעיל ו ב — כך גם הגזיה עצמה אסורה. אך התוספות כתבו כאן שאיסורו הוא מדרבנן, ומטעם גזירה שמא ישנהו מלשוחטו כדי ליהנות ממנו, ויבוא לידי איסור גזיה ועבודה, אבל מדאורייתא מותר "וזה דדרשינן לעיל דף טו "תזבח" ולא גזיה, היינו: "תזבח" ולא תגזו". ותבואר עוד שיטתם בהערות שבהמשך הענין.

19. א. אבל אם מת מאליו, אפילו עקביא בן מהלאל מתיר לדעת רבי יהודה, כמבואר לקמן כו א.

ב. כתב מהרי"ט אלגאזי [מב א]: בכולה שמעתין מוכח דמודה עקביא דקודם שחיטה אסור. ובראשית בכורים הוכיח כן מלשון המשנה "והניחו בחלון", ומשמע, דזה אף לעקביא, שהרי לשם כך הניחו בחלון משום שאסור ליהנות בו, וכמבואר לעיל. [וביותר מדוקדק כן בעדיות ה ו: "הוא (עקביא) היה

17. לאו דוקא בנשר מאליו נחלקו, אלא גם כשתלש בכוונה נחלקו עקביא וחכמים, כמפורש בבברייתא ובגמרא לקמן כו ב.

18. א. על פי תוספות לקמן כו א ד"ה בכור. ורבינו גרשום כאן, וכן מצינו בבברייתא לקמן כו א: יניחנו בחלון שמא יש תקוה [שאם] שחטו מותר.

ב. ביאר בתוספות יום טוב, שחלון זה אינו כשאר חלונות שהם מעבר לעבר, אלא פתוח הוא כלפי פנים בלבד, והוא מיועד להנחת חפצים, ראה שם.

ג. טעם איסור ההנאה מחיים נראה מדברי רבינו גרשום כאן — וכמו שכתב בראשית בכורים — שהוא מדאורייתא, ומשום שבכלל איסור גזיה שאסרה תורה בפסולי המוקדשין ובבכור, ליהנות מן הגזיה. וכן הבין במנחת ברוך סימן פה בדעת הראב"ד בפירושו לעדיות ה ו. ומהרי"ט אלגאזי מב א, צידד מסברא כשיטה זו, שהרי לעיל טו גבי פסולי המוקדשין, מובאים שתי דרשות לאסור גזיה וחלב "תזבח ולא גזיה" "בשר ולא חלב", או משום שנאמר "תזבח ואכלת" אין לך בו היתר אלא משעת